

CM 13

SINAN — YENILEME

BÂLİ PAŞA CAMII , İSTANBUL

1504

ACP-SC-I-6

TB (1-11)

TE (1-11)

TM (1-37)

TOK-KUBBEKİ — YENİLEME CAMII

KUŞLUK CAMII — DOĞRU KAMIN —

DAVANI

Bali Pasa

②

②

Resim 2

Bali Papa (1977)

(4)

Bali Paşa

(5)

Resim

يا ايها محمد بن عبد الله

ويعلم انك في يدنا
حور العينين وستر

ديك في هذا الزمان

بنك في هذا الزمان

في يدنا في هذا الزمان

مستجير من الله

Bali Papa

(6)

Resin

Bali Pasa (1977)

2

6

Bali Paşa Camii

Vahiflar onarımı 1959-61.

134.601.78 TL.

Cumhuriyetin 50. yılında Vahiflar, s. 26.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Bâli Paşa Camii.

Vakıflarca Onarımı, 1959-61.

Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar, s. 26.

Sultân zâde Prens Bâli Paşa Yahyâ Paşanın 3 oğlunun
büyüğüdür. Özlene, c. 5., s. 223.

Yahya Paşa. ö. 1507. II. Mehmed devrinde Enderun'dan
yettiği. Bosna (1480) ve Rumeli beylerbeyliklerinde bulundu.
1488'de Rumeli Beylerbeyi, 1503'de Bosna beylerbeyi oldu.
II. Bayezid'in adı bilinmeyen kızlarından biriyle evliydi.
1504'de kubbekâhî veziri oldu. Birçok hayratı vardı.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

Bali Paşa Yahyapasa zade, Koca. Osmanlı kumandanı (? - Peşte 1543). Belgrad seferine Bosna beyi olarak katıldı ve fetihden sonra (1521) Semendire ve Belgrad muhafızlıklarında bulundu. Mohaç savaşında (1526) büyük yararlıklar gösterdi. 1541'de bir Osmanlı eyaleti olan Budine beylerbeyi oldu.

Meydan Larousse, C. 2, s. 110.

Mohaç Kahramanı Gazisi Bali Paşa. Ötüm. C. 5. 220.
(Rükneddin Bali Paşa da Diyar-ı Bekr beylerbeyisi oldu.)
Ötüm, C. 5. s. 221

Semendire Sancakbeyi 1526'da.

1543'de Budin Beylerbeyliği'ne Bali Paşa getirilmiştir. Mohaçta akencılara kumanda eden bu vezir Kanuninin halasının oğlu, yani ana tarafından II. Bayezid'in torunudur. 3 aylık bir beylerbeylikten sonra ölmüştür. Ötüm, C. 5. s. 233.

Evlîya İ. s. 310-311.

BOĞAZIÇI ÜNİVERSİTESİ

REKTÖRLÜK

(Bali Paşa Camii):

Emîr Bâkharî kurbânîde fevkanî bî camî dîr.

Mîmar Sînân bînasıdır. Kapusu üz erinde tarihî
şu vechile tahrîr olunmuştur:

Kitabe

(iki kolon üz erine üç satır)

Sene 908

بنت اسکندر وزیر اول ماه

قله محشرده شفقتیه نگاه

مسجد امت رسول الله

یا پدی بو بیامی هما غما تونه

عور قبول ایده کومسترب دیدار

دیدى انك هدايى تاريخين

تاریخ
910

Yaptı bu câmiî Hüma Hatun

Bint-i İskender-i vezir ol mah

Hak kabul ide gösterip didar

Kala mahserde sefkatıyla nigah

Dedi anm Hüdâyi tarihini

Mescid-i ümmet-i Resulullah

Adı: Bâli Paşa Camii (Yeni Cami)
Yeri: İstanbul, Fatih, (Hüsrevi Paşa Mah. Bâli Paşa Caddesi)

Yapılan: Hüma Hatun (kayı)
(Bâli Paşa II. Beyazid'in veziri ve damadı (öl. 1494))

Yapılış tarihi: 1504 (910 H.) Sinan Camii onarmıştır.
Kıtâbesi: Var. Sınan. yığında ^{galeriye çıkan merdiven kapısının kemeri içinde} ~~çıkartılmış~~ ^{halkedilmiş} vahfiyesi de var.

Plan ve Kitle Kuruluşu

Bâli Paşa Camii kare planlı, tek kubbeli ve tek minareli kütüphane bir camidir. Beş gözlü son cemaat yeri yuhulmuş olup büyük sadece kolonları ayakta durmaktadır. Caminin ... m. çapındaki ^{paundantiflere bixenil} kubbesi mihrab tarafında beden duvarına, arkada ve yanlarda ise üç eqli kemere oturur. Büyük kemerler altta, beden duvarlarına saptıran ayaklarla üç bölünmüş ve bu bölümler ortaya çıkan kemerli nişler üzerinde caminin üç yanına dolanmış dar bir galeri elde edilmiştir. Kubbenin bulunduğu büyük kemerler ~~binanın dört köşesinde~~ ^{gaye kabul olan duvarlara} ~~dayanmaktadır.~~ Kible tarafında köşeler dışarıya doğru taşınarak duvar ayrıca tabiiye edilmiş, ön köşelerin tabiiyenin yanına açılan payandalar şeklinde yapılmıştır. Ön cemaatından doğu duvarının içinde galeriye çıkan merdiven konulmuştur. Batıdaki minarenin kidesi dir.

Son Cemaat Yeri: Caminin son cemaat yerinin ^{üslap yapısı} ~~çatısı~~ yuhulmuştur. Ayakta duran altı ~~mermer~~ kolon revaken beş gözlü olduğuna işaret eder. Livha 141 de revaken orijinal biçimini gösteren restitüsyon resimleri verilmiştir. Revak kolonları beyaz mermerden dir. Başlıkları, köşeleri pahlı, dört yüzü ince uzun boğum biçiminde desenli yapılmıştır.

Minare: Gövdesi ve petek kısmı tepede ^{kubbe} ~~geçme~~ kemercikler meydana getiren oluklarla bezemiş, çeh köşeli olarak inşa edilmiştir. Şerife konsolları stabilitle, koruhulublat ağırlı yapılmıştır. Sivri kütüklü karsunlarla kaplıdır.

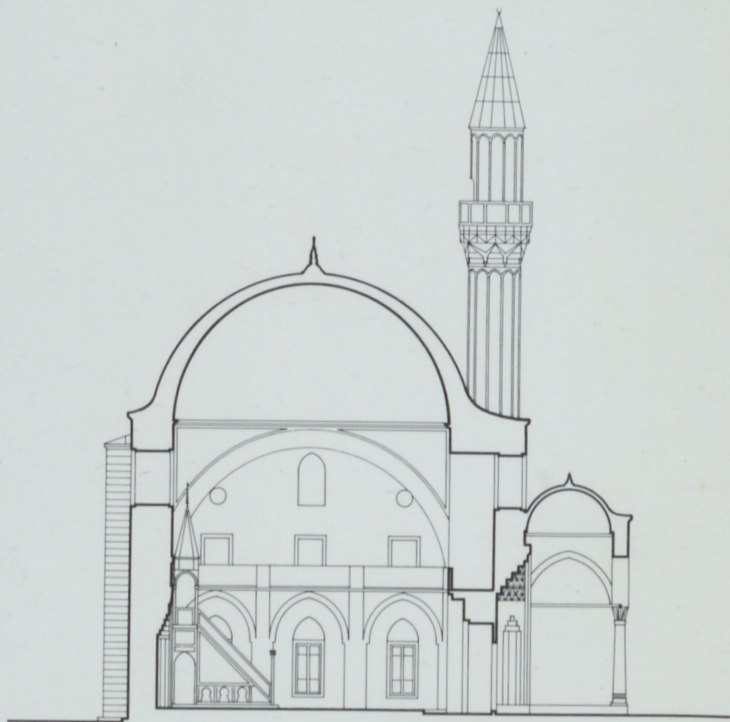
Kapılar: Caminin tepesinde 910 H. tarihini taşıyan kitâbe livhan bulunun kapıca stabilitle bir niş içersinde dir. Sağında ve solunda mihrâbiler vardır. Çeplede, ^{revaken} ~~dis~~ gözlerinin merkezine rastlayan diğer iki kapıdan batıdaki minareye, doğu-
daki galeriye çıkan merdiven ^{kapıları} dir. ~~Mermer~~ halkedilmiş kitâbe sonuncusunun tepesinde bulunur.

Bib. Gabriel, Mosquées 387; Edhem, Mosquées 67; Abideler, 17; Konyalı, Sinanın Eserleri, 42; Ejice, İstanbul, 82; Kuban, Osmanlı, 43;

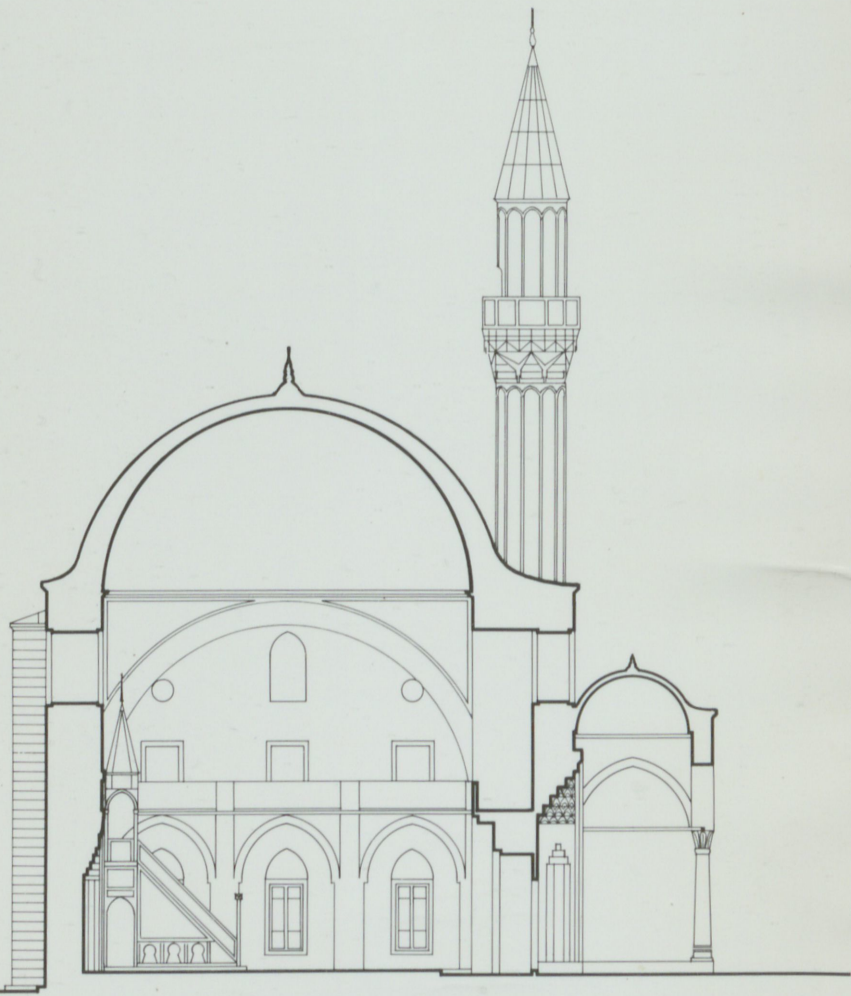
BALİ PAŞA CAMII

- Küfeli. Son cemaat yeri yığılımı. Hermer balkonlar duvarlar. Paralel bir
1. Kuvvetli. Sıra kütlesinden geniş, yanlarda darıyor
2. Alın sekizgenler \square . Portal stabilite. Mimarî çizimler.
- x Minare Sivri uçlu olmak gerekir. Okullar, poligonlar görsel. Sıra stabilite. Karanlık.
- x Kubbeler ajurlu, petek okullar. Kuvvetli sıra kütlesel.
- Kalem işleri. Yeni. Kubbe çarçafıflı

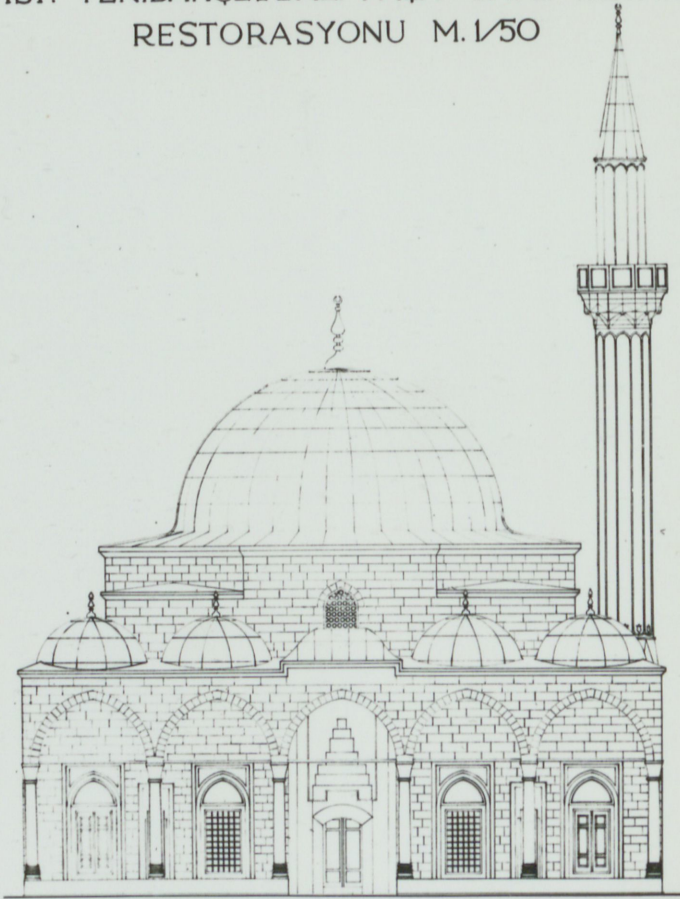

0 1 2 3 4 5 10 15m A.K.

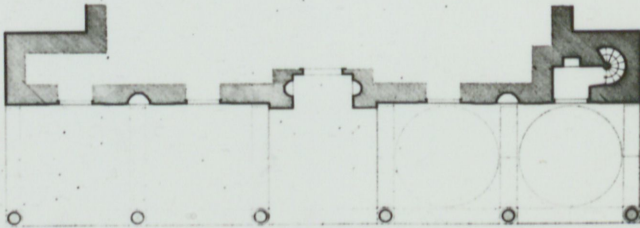

0 1 2 3 4 5 10 15m. A.K.

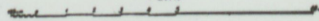
İST. YENİBAHÇE BALI PAŞA CAMİİ REVAK
RESTORASYONU M.1/50

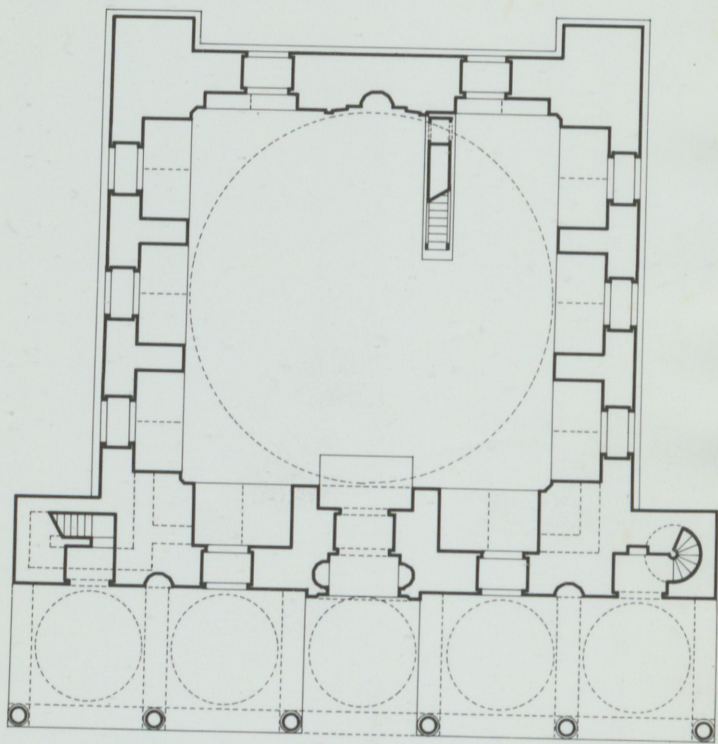

CEPHE

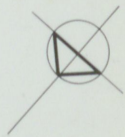

PLÂN

0 1 2 3 4 5 10 15 m. A. K.

Mesim Vakfi Edebiyat Yalığı 1977.

DİVAN EDEBİYATI MÜZESİ'NİN TARİHÇESİ VE DİVAN ŞİİRİNDEN GÜNÜMÜZE KALANLAR

Galata'daki «Kulekapısı Mevlevihanesi», 27 aralık günü «Divan Edebiyatı Müzesi» olarak açıldı. Topkapı Sarayı ile Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan konuyla ilgili eserlerin bu müzeye getirildiği belirtiliyor. Kültür Bakanı Rifki Danişman'ın açılışını yaptığı müzede, böylece «yazı ve yazmalar», «halı ve kilim», «seramik, cam, ağaç işleri», «taş oyma», «kitabeler», «türbeler» bölümlerinden sonra yedinci bir bölüm oluşturuluyor. Aşağıda binanın tarihçesini ve Gölpinarlı'nın Divan Edebiyatı üzerine görüşlerini bulacaksınız.

Abdülbaki GÖLPINARLI

Mevlânâ Celâleddin, bir şiirinde.

«Dünyada kimseyle uyuşamayız; gökkubbe altında ev kuramayız biz./Sarhoşuz, mahmuruz, sususuz; içtikçe içiyoruz; herkes yeter demiş; bizim yeterimiz yok./Rahmet denizidir bu; düşmansa üstündeki çer-çöp. Her çer-çöp için gönül dalgasından vazgeçemeyiz biz:/O ölümsüzlük diyarında Nuh gibi, Halil gibi aşk köşkünden başka bir yapı kurmayız biz./Avlanmak istedik mi, uçup gittiğimiz yer, Kafdağı'dır; akbaba gibi leş avlamayız biz./Kapkara hırs toprağına, meyvası cefa olan fidanı dikmeyiz biz./Gözümüz, onun kutluluk tadındayken kutlu cana bile tenezzül etmeyiz biz./Sus, bundan böyle, cinsimizden olmadığı için pek o kadar nazma, kafiyyeye de aldırış etmeyiz biz diyor. Bu şiiri, kendisine bir ev, bir yurt, bir tekke yapmak teklif edildiği zaman söylemiş; böyle birşey kabul etmemişti Mevlânâ. Çünkü o, «Canlar kiblesiyim ben, gönüller Kâ'besi'yim. Arş'in mescidiyim ben, Cuma mescidi değilim./Sâf aynayım ben, kararmış, sırtı dökülmüş ayna değilim: Tûrusinânın gönlüyüm ben, kinle dolu gönül değilim./Âlem

tekkesinde, dünya medresesinde, benim gönlü sâf sâfi; yün hırka giyen sûfilerden değilim ben» diyordu. Alem, tekkesiydi onun; dünyâ da medresesi. Ama gene de dostların zoruyla, zamanında, hem evi, hem medresesi olan yerin yanına birkaç oda kurulmuştu. Eflâkî'nin «Dâr'ül-Uşşak- Aşıklar yurdu» dediğine göre bu yapılar, Mevlânâ'nın feyzinden faydalanmak aşkına düşen, belki de babasıyla ve onunla Belh'ten gelen yersiz - yurtsuz dostlar için kurulmuştu.

Hind-İran ve Roma tesirleriyle yoğrulan, bir yandan zâhitliği, bir yandan rintliği, bu iki zıt görüşü ve inancı temsil eden tasavvuf, medresenin karşı durmasına rağmen bünyeleşmiş, İslâm'daki irfânı benimsemiş, ilk tekke, Şam'da hicretin ikinci yılında (M. VIII) kurulmuştu. Mevlânâ, mezhepler sınırını aşan bilgisiyle medresenin, dinleri insanlık potasında eriten irfânıyla tekkenin mümessiliydi. Böyle bir bilgin ve ârifin adına kurulan Mevlevilik, tekkenin, zikrin, ayrı bir giyim-kuşamın ve vakfın aleyhinde bulunan ve halktan ayrılmayan «Melâmet» yolunun bir kolu olmakla beraber tekke kurmaktan gene de kaçınmazdı; nitekim daha önce gene Melâmet esaslarına dayanan Kalenderlik de tekkeleri olan bir tarikat haline gelmişti. Hattâ Melâmetin ideolojisinin, esnafî teşkilatlandırarak, loncalar kurarak halkı kucaklayan Fütûvvet ehlinin bile zaviyeleri vardı; her toplumun bir toplantı yeri olmasından daha tabii birşey olamazdı. Mevlânâ, babası Sultân'ül-Ulema (Bilginler padişahı) Bahâeddin Muhammed Vele'd'in kabri üstüne bir türbe yapmak isteyenlere de izin vermemiş, «Gökkubbeden daha yüce bir türbe mi olur» demişti. Fakat tam bir teşkilâtçı olan oğlu Sultan Vele'din zamanında, kendisine, babasının yattığı yeri de kucaklayan «Yeşil Kubbe» yapılmış, türbeye vakıftan su sağlanmış, türbesiyle, hücreleriyle, Cemâat - Hânesiyle (Toplantı ve öğrenim yeri) Mevlânâ Dergâhı kurulmuştu.

Oğlunun ve torunu Ulu Ârif Çelebi'nin zamanında, Konya'dan başka Anadolu'nun birçok yerlerinde Mevlevî-Hâneler (Mevlevî tekkeleri) yapılmıştı hattâ Mevlevî köyleri bile be-hirmişti. XV-XVI. yüzyıllarda ana tarafından Mevlânâ soyundan gelen ve coşkun bir Mevlevî kalenderi olan Divâne Mehmed Çelebi, Mevlevîliği Anadolu sınırlarından aşırarak, Arabistan'a ve İran'a dek yaymış, oralarda da Mevlevî-Hâneler kurulmuştu.

İstanbul'da ilk kurulan Mevlevî-Hâne, Fatih devrinde (1451-1481), bugün Şehzâde câmîne giden anacaddenin sağ yanında, kiliseden camiye çevrilen, sırtını Bizans yapısı, Türk

onarımı Bozdoğan kemerine dayamış bulunan ve şimdi bir eseri bile kalmayan Kalenderi-Hâne zâviyesidir. Bu zâviyehin vakfiyesinde, zâviyede bir şeyhin, bir de «mücâvirlere» yemek verilmesine bakan kişinin bulunması, cuma namazlarından sonra «Mesnevî» okutulması, dört kişilik bir mutrib heyetinin katılmasıyla yapılacak semâ' meclisinin bir aşirle tamamlanması şartları var. Bu Mevlevî-Hânenin pek az bir zaman sonra her nedense adı anılmamakta ve 897 hicride (1492), Divâne Mehmed Çelebi adına kurulan Kulekapısı Mevlevî-Hânesi, İstanbul'da kurulan ilk Mevlevî-Hâne olarak gösterilmektedir; herhalde Kalenderi-Hâne, ya yandı, bir daha yapılamadı, yahut da medrese oldu.

27 aralık cumartesi günü «Divân Edebiyat Müzesi» adı altında açılış töreni düzenlenen bu Mevlevî-Hâneye, Kulekapısı Mevlevî-Hânesi denmesinin sebebi, Galata Kulesi civarında bulunması dolayısıyledir; Galata Mevlevî-Hânesi de dendir. Burası, Fâtih'in Hâssa gulâmlarından Veliyeddin oğlu İskender Paşa'nın bahçesiymiş ve denize dek uzanmış. Divâne Mehmed Çelebi İstanbul'a geldiği zaman, Mevlevîliğe bağlı bulunan Paşa, onun da huzuruyla bu bahçede bir ayn-ı cem tertiplemiş, ertesi günü de bahçesini Mevlevîlere vakfetmişti. II. Beyazıt zamanında 897 hicride (1491) vakfedilen bahçeye sonradan bir Mevlevî-Hâne kurulmuş, Sinoplu Safâî Ali Dede de Divâne Mehmed Çelebi tarafından halife ve şeyh atanmıştır. Sonradan tekke, Halvetîlerin eline geçmiş. 1631'de vefât eden ve Kasımpaşa Mevlevî-Hânesini kuran Abdî Dede, burasının Mevlevîlere ait olduğunu ispatlamış, Mesnevî şârihi olup Ankaravî diye tanınan Rusâhî İsmâil şeyh atanmış, ondan sonra, tekkelerin kapanışına dek Mevlevî-Hâne olarak kalmıştır.

Şunu da söyleyelim:

«Hadikat'ül-Cevâmî», bu İskender Paşayı, Kanunî devrinde Bostancıbaşı bulunan ve Kanlıca Câmîini yaptıran İskender Paşa sanarak yazılmıştır. Fâtih'in gulâmlarından olan İskender Paşa'nın, İstanbul'da, Sarıgözel'de (Sarı Gürz) bir de câmîi vardır; Kulekapısı Mevlevî-Hânesine, Vize Kazası köylerinden Karaböğçük köyündeki tarlasını da vakfetmiştir. 912'de Bosna'da ölmüş, Vize'ye nakledilerek oraya defnedilmiştir. Bütün bu bilgileri, rahmetli Ahmed Nuri Ebüssuudoğlu'nun «İstanbul Mevlevî-Hâneleri hakkında tarih ve edebiyat bakımından tedkikler: Galata Mevlevî-Hânesi» adlı eserine borçluyuz. Bu basılmamış eser, şimdi nerededir, kimdedir? Bunun bulunup açılan Müze Kütüphanesine mal edilmesi gerek-

tir. Biz haber verdik, ilgili makamlara da bu işi başarmak dü-
şer.

İşte açılan Müzenin kısa hâl tercümesi budur.
Şimdi gelelim «Divân Edebiyatı Müzesi»ne:

Bu ad, içimi dökmeye büyük bir fırsat verdi bana. Vak-
tiyle ben, bir «Divân Edebiyatı beyânındadır» yazmıştım; bu
eser, epeyce de gürültüler koparmıştı; hattâ rahmetli Ataç
bile «Ayıp derler bu senin yaptığına Abdülbâki, Neşâti'yi biz
senden öğrenmedik mi» gibi serzenişlerde bulunmuştu. İtirâf
edeyim; gerçekten de ayıptı; yerilirdi, yergilerimin çoğu da
hâlâ doğru; ama öyle yerilmezdi; övülecek yanı hiç mi yoktu?
O benim dünümdü; yazılarımda derim ya; dününü bilmeyen,
bugününü bilemez, yarınını düşünemez. Evet, Divân şâirleri-
nin çoğu saray çevresinde toplanmış, medhiyeler düzmüş;
ama onda benim târihim var, dünüm var; insânî görüşüm,
yurt sevgim de var. Sırası gelince,

«Et lokması lâzım mı, doyurmaz mı seni nan?/Zehr olsun
o lokma k'ola pes-mande-i dûman» (1) diye bağırın köpürü-
şüm,

«Baş eğmeyiz edâniye dünyâ-yı dün için,/Allâhadır te-
vekkülümüz, İ'timâdımız» (2) diye ferâgatım,

«Bu izz-i nefis Reşidâ Hudâ emânetidir,/Anı fedâ edemem
en büyük penâha dahi» (3) beytiyle Arş'a çıkan izzet-i nef-
sim var. O da «Kadem-kadem» devrini aksettirmiş, o da «Ci-
han-cihan» beni, benim seyrimi bildirmiş. Bu sözleri bir «İti-
râf-ı zünüb» olarak söyleyip şimdi hiç de o fikirde olmadığımı,
hattâ o zaman bile olmadığımı, onun, bir tehevür say-
hasından ibâret bulunduğunu belirttikten sonra asıl söze ge-
lelim:

«Divân Edebiyatı Müzesi» sözünden birşey anlamadım
dersem ayıplamayın beni; «Divân Edebiyatı beyânındadır»
yazdığımından dolayı da ayıplamayın artık, olmaz mı?

Evet, «Divân Edebiyatı Müzesi»; fakat bu müzeye neler
konacak? Divân şâirlerinin elyazıları mı, kalemleri, divitleri,
hokkaları, müsveddeleri mi? Yoksa divanları mı, resimleri mi?
Bunların çoğu yok. Divanlar, kütüphanelerde ve hiçbir kü-

- (1) Et lokması lâzım mı; ekmek doyurmaz mı? Alçakların
artığı olan lokma zehir olsun.
- (2) Alçak dünya için alçaklara baş eğmeyiz; dayancımız da
Allâh'dır, güvencimiz de.
- (3) Ey Reşid (Şâirin adı), izzet-i nefis, Allâh emânetidir;
onu en büyük sığınılacak yere, kişiye bile fedâ edemem.

tüphaneden hiçbir kitabın bir başka yere nakli câiz değildir; «Şart-ı Vâkıf, nass-ı Şâri' gibidir.» Bütün divanların, mecazları gösteren «Tercemân-ül-Belâga», «Bahr'ül-Maârif» gibi eserlerin mikrofilmleri konacak, arayan hepsini orda bulup büyütme makinasıyla okuyabilecek mi yoksa? Bizim aklımız ermedi; fakat bu adı koyanlar, elbette birşeyler düşünmüşlerdir.

Biz burasını, bir Mevlevî, bir Mevlevîlik, yahut bir Tarikatlar, yahut Tasavvuf Müzesi olarak düşünüyorduk. Orda iki bölüm olabilirdi. Bir bölümü Mevlevîliğe ayrılır, Deste-güller, Tıyğbenler, Elifi nemedler, Haydariyeler, Resim hırkaları, sikkelerin, destanların çeşitli nümüneleri teşhîr edilir, mankenlerle canlandırılır; öbür bölümünde çeşitli tarikatlerin tacları, teberler, keşküller, güller v.s. yer alırdı. Hattâ bir ayrı bölümde de levhalar, Şehzâdebaşı'ndaki medresede, Yenicâmi'deki yerde çürümeye bırakılmış levhalar, yazılar, Kur'anlar, bütün bunlar bir heyet tarafından değerlendirilip teşhîre arz edilirdi.

Ama ne olursa olsun, iyi niyetle atılan her adım, iyiyeye doğruya varır. Değil mi ki böyle bir Müze açıldı; elbette iyi olacaktır; ümitliyiz. Başaranları, bu işte çalışanları ve çalışacakları kutlarız.

(Milliyet Sanat Dergisi - 2 Ocak)

KULE-KAPISI VE ŞEYH GALİP

Ahmet KABAKLI

Geçen hafta içinde, İstanbul Tünel'in, Yüksekaldırım'a inen köşesinde, eski ve ünlü KULE-KAPISI MEVLEVİHANE-Sİ, Divan Edebiyatı Müzesi olarak, Kültür Bakanı Sayın Rifki Danışman ve Müsteşarı Sayın Prof. Emin Bilgiç tarafından açıldı.

İstanbul ve başkentin, millî kùltüre bağlı seçkinleri, birçok sanatkar ve ilim adamları, kùltürümüzün büyük bir kaynağını gün ışığına çıkarmak azmiyle açılan, bu harika biblio yapılı, eski ve canlı ilim, kùltür, sanat yuvasının açılış törenini sevinçle gördüler. Müzeyi, tarihi-manevî kùltürümüze bağlılığın bir nişanesi olarak açan Rifki Danışman'ın temsil ettiği milliyetçi görüşü alkışladılar.

Bu arada «Divan Edebiyatı Müzesi» fikrinin ortaya atıcısı

ra da divanı alıp getirme işi icad edilmiştir. Hani Mevlânâ'ya yapılan büyük ve yüksek sanduka, Süleyman tarafından babasının üstüne nakledilince Mevlânâ'nın arkasında ve âdetâ ayakta duran bir adam gibi görünen bu sanduka, halk muhayyilesinde derhal bir menkabenin icadına sebep olmuştu: Mevlânâ'nın cenazesi gelince babası ayağa kalkmış. İşte bu da öyle (Bakınız: Mevlânâ Celâleddin, ikinci basım, s. 127 - 128).

Hatâyî, Şah İsmail'in mahlasıdır, oğlunun değil. Safî Mîrzâ, 1628 de ölen Şah Abbas'ın oğludur ve Şah Abbas tarafından öldürtülmüştür. Alkas Mirzâ, 1536 da, yâni Şah İsmail'in ölümünden oniki yıl sonra Osmanoğullarının hizmetine girmiş ve İstanbul'a gelmiştir. Adı da ancak bu münasebetle Osmanlı diyarında duyulmuş ve tarihlere geçmiştir.

Kanunî, 1520 - 1566 da hüküm sürmüştür. Halbuki bahçesini vakfeden İskender Paşa, Fatih'in hassa gulmanlarından ve Mevlevî-hâne, 897 hicrîde (1491 - 1492) kurulmuştur [144]. Bu tarihte Fatih'in oğlu ve Süleyman'ın dedesi Bayazıt II. hükümdardır. Henüz babası bile tahta geçmemiş olan Süleyman'a, semâ' aleyhinde telkinatta bulunduğu söylenen ve fetva verdiği bildirilen Çivizade, 1538 de şeyhülislâm olmuş ve bu makamda üç yıl, dokuz ay kalmış, ölümüne kadar mütekaid olarak vakit geçirmiş ve 1547 de ölmüştür. Sûfiler aleyhinde o kadar şiddetli davranmayan ve Bedreddin'in Vâridât'ının şârihi Şeyh Yâvasî'nin (ölm. 1516) oğlu olan Ebüssuud'sa 1545 te şeyhülislâm olmuş ve 1574 te ölmüştür [145].

Celebi'nin, Kanunî zamanında İstanbul'a geldiğini söyleyen Dede, bu seyahatten sonra ve Tumanbay zamanında Mısır'a gittiğini yazacak kadar gaflet içindedir. Tumanbay, Süleyman tahta geçmeden ve 1516-1517 de Mısır'da hüküm sürmüştür.

Celebi'nin, 1544 te yazılan «Gülşen-i esrâr»da, ölümüne dair ima değil, hayatta bulunduğu sarahat olması ve 1545 te Mesnevî vakfiyesine şehadet etmesi düşünülürse artık Sâkıb Dede'nin bize arzettiği kaos içinden ölüm tarihini seçip çıkarmamıza imkân olmadığı kendiliğinden anlaşılır.

[144] Bahçesini vakfederek Galata (Kulekapısı) Mevlevî-hânesini kuran Veliyeddin oğlu İskender Paşa'nın, İstanbul'da, Şarigüzel'de bir camii olup kendisi, Vize'de gömülmüştür (Hadikat-al-cavâmi', c. I, s. 69). Bu camii vakfiyesi, vakıflar arşivindedir ve 897 h.de (1491) tanzim edilen Galata Mevlevî-hânesi vakfiyesinde, Rumeli'de, Edirne'ye mühlak Vize kazası köylerinden Karabörcük'teki tarlasını Mevlevî-hâneye vakfettiği kayıtlıdır. İskender Paşa 912 h. de (1505 - 1506) Bosna'da ölmüştür. Hadikat-al-cavâmi'de, Kanlıca camii bânisi olan ve Süleyman devrinde Bostancıbaşı bulunan İskender Paşa ile bu İskender Paşa, birbirine karıştırılmıştır (c. II, s. 42, 158). Bütün bu bilgiyi, Ahmed Nuri Ebüssüudoğlu'nun basılmamış «İstanbul Mevlevî-hâneleri hakkında tarih ve edebiyat bakımından tedkikler: Galata Mevlevî-hânesi» adlı kitabına borçluyuz (kendisindeki nüs. s. 43 v. d. Asıl vakfiyeyle diğer vakfiyeler, s. 225 v. d.).

[145] Şer'îye Sâlnâmesi'ne bakınız, İst. - Matbaa-i Âmire, 1334, s. 361, 376 - 377.

görünce Ramazan Efendiye hemen biat eder ve riyâzet ile nefsini terbiyeye koyulur, müderrislikten çekilir, vezirlerin büyüklerin kapılarına varmaz olur.

«Sarhoş» lakabını kapıldığı ilâhî cezbe dolayısı ile de almış olabilir, fakat gençliğinde kalenderâne bir hayat sürmüş olan Bâli Efendinin tövbesine ve inzivâsına sebep olarak bir fıkra nakledilir:

Gençliğinde Pîrûze Ali adında bir civana âşık olur, mâşûkundan sıdk ü vefâ ile karşılık görür, bu güzel gence nisbetle şiirlerinde «Cevherî» mahlâsını kullanır. Pîrûze Ali ölür ve Bâli Efendi bir gece rüyâsında mahbubunu görür, «Ali, bana bir hediye ver!..» der, çocuk da bir kâğıt parçasına azıcık toprak koyarak verir. Efendi ertesi sabah bâzı mahrem dostlarına bu rüyâsını göz yaşları arasında anlatır iken başındaki destâri düzeltmek icab eder, elini atar atmaz dülbendin arasında içinde toprak bulunan bir kâğıt parçası çıkar. Dehşet içinde kalan Bâli Efendi hemen Ramazan Efendiye koşarak tasavvuf yoluna girer.

«Fenâ câmi ile Bâli Efendi mest idi geçdi.

Mısrâi ölümüne târihtir ki hicri 981 (M. 1573-1574) yılına tekaabül etmektedir.
Bibl.: Peçevili Tarihi, I.

BÂLİHOCA MESCİDİ — Eyyubda Eski yeni Caddesi ile Kemikçi sokağı kavuşağı köşesinde; Hadikatül Cevâmi şu bilgiyi veriyor: «Eyyubda Eski. Tenî Hamam yakınıdadır; bânisi Abdullah Bâli Efendidir. Üçüncü Sultan Murad devri adamlarındandır, kabri de oradadır. Bitişigindeki bir türbede Şeyh Abdülkadir Efendi medfundur ki tahsisâtı Birinci Sultan Ahmed tarafından verilmek üzere ilk defa Reisülkurrâ olan bu zâttir. Şeyh Abdülkadir Efendi. Birinci Sultan Ahmedde imamlık da yapmıştı, türbenin caddeye bakan penceresi sebil ittihaz edilmiştir»

Birinci Cihan Harbi içinde depo ittihaz edilmiş, 1918 mütarekesinde tahliyesinde çok harab olduğu için ibâdete açılmamış, tâmiri imkânı da bulunamadığından metrûk kalmış, 1952 den bu yana, dört duvardan ibâret bir harâbe olarak durmaktadır; hâlen Eyyub pazarı pazarcularının tezgâhlarına depoluk

yapmaktadır. Bânisinin kabri mescidin içinde olup demir parmaklık ile çevrilmiş sandukası perişan bir haldedir.

Hadikatül cavâmiin bu mescide bitişik olarak gösterdiği hünkâr imamı Şeyh Abdülkadir Efendinin türbesi, bu mescide bitişik değildir, aynı sokak üzerinde daha ötededir; Ön kısmı 17 kapu numarası ile bir dükkân hâline konmuş, 1952 de E. Simsarlar adında bir tezinin atölyesi idi.

Hakkı Göktürk

BÂLİ KALFA (Merametsi) — Hassa mimarlarından; hassa mimâri Kirkor Amira Balyanın babası (B.: Balyan).

Bibl.: K. Pamukciyan, Not.

BÂLİ KAPTAN (Bursalı) — On yedinci asır ortalarında İstanbul Limanının namli armatör - tüccar kalyonu kaptanlarından; hayatı hakkında Evliya Çelebinin bir isim kaydından başka malûmata rastlanamadı. Büyük muharrir Bâli kaptan ve emsâlinin servetini belirtmek için sâhib oldukları tüccar kalyonlarını şu renkli satırlar ile tasvir ediyor ki, kaptanların ve gemicilerinin Dördüncü Sultan Murad zamanında yapılmış Ordu - Esnaf Alayında geçişleri münâsebeti ile yazılmıştır: «Her biri dörder beşer kat ambarlı, ikişer kat yatırma toplu, beşer kat palavra kıçlı ve kıçında bağçeli, hamamlı, el değirmenli, karavana kalyonlardır. Her biri beş ayda dolar boşalır. Bunlar Saray burnundan üç yaylım toplar atarak sekiz bin kadar dal silâh Cezâyer tüfenkli, kırmızı Cezâyer fesli yelkenci dümenci, istenkacı, panamacı, komanyacı sanatlarında müdebbir dayılar Allah Allah diye geçerler..»

Bibl.: Evliya Çelebi, I.

BÂLİ PAŞA — On altıncı asır vezirlerinden; Hadikatül Cevâmi ile Sicilli Osmanînin kaydine göre Bâli Paşa aslen Antalyalıdır; Enderunu hümâyundan yetişmiş, kubbe veziri olmuş, ve Hümâ Hanım Sultanla evlenmiştir; bu hanım sultanın babası İskender Paşa, anası İkinci Sultan Bayazıdın kızı Hatice Sultandır. Bâli Paşa hicri 900 (M. 1494-1495) tarihinde vefat etmiştir. İstanbulda kendi adına nisbetle anılan bir camiin bâni-

sidir, eserini ikmal edemedi. Ölmüş, camiini hicri 910 (M. 1504-1505) yılında zevcesi Hü-mâ Hâtun tamamlamıştır. Antalyada da Bâ-li bey Camii yahud Bal bey Camii diye anı-lan kubbeli bir camii vardır, kitâbeşi siyah kalemle kapu tâkına yazılmıştır; rakkamla yazılı târihinin yalnız son rakkamı olan 6 okunabilmektedir ki 876, 886 ve 896 (M. 1471 - 1491) olabilir.

Yukarıda zikredilen kaynaklar Bâli Pa-şa ile Hü-mâ Hâtunun İstanbuldaki camiin tür-besinde medfun olduklarını kaydediyorlar, türbede kabir de yok olmuştur (1948).

Ekrem Hakkı Ayverdi

BÂLİPAŞA CADDESİ — Fâtih ilçesi-nin mühim yollarından olup muhtesib isken-der, Hocaüveys, Hasan halife ve İskenderpa-şa mahalleleri içinden geçer; Fâtih merkez nâhiyesinin İskenderpaşa mahallesinde Aile sokağı, İskenderpaşa sokağı ve Değneki So-kağı ile teşkil ettiği dört yol ağzından Kara-gümrük Nâhiyesinin muhtesibinkeder mahal-lesinde Keçeciler caddesine kadar uzanır; yu-karda târif ettiğimiz dörtyol ağzından yürün-düğüne göre Vatanperver Sokağı, Halıcılar Caddesi, Akdeniz Caddesi, Hoca efendi sokağı, Korkutata Sokağı ve Akşemseddin Caddesi ile birer dört ağız ile genişir; sağda Ocaklı Sokağı, Mütemet Sokağı, Karamuk Sokağı, sol kolda da Sarı Abdullah efendi Sokağı, Neyzen ihsan Sokağı (1934 Belediye Şehir rehberin-de bu sokağın adı yazılmamıştır), Mevlutcu Sokağı ve Kasıdecı Sokağı ile kavuşakları vardır. Yine aynı istikamette yürüdüğüne gö-re:cadde üç araba rahat geçecek genişlikde, yaya kaldırımları ile berâber asfalt döşelidir.

Hocaefendi Sokağı kavuşağı köşesin-de Bâli Paşa Camiinin yan duvarı görü-nür, bu satırların yazıldığı sırada camii tâmir edilmekte idi. Caddenin bütün boyunca 10 bakka, 4 kasab, 2 şekerçi, 2 manav, 1 yemiş-ci, 1 börekçi, 1 pastacı, 1 turşucu, 2 kundura-cı, 2 kundura boyacısı, 1 kundura tâmircisi, 2 terzi, 1 kadın terzisi, 1 berber, 1 itiryatçı, 1 tuhafiyeci, 1 kolacı, 1 terlikçi, 1 kalaycı, 1 kaynakçı, 1 marangoz, 1 camcı, 1 keresteci, 1 elektrikçi, 1 halıcı, 1 tesviyeci, 2 mobilyacı ve 1 döşemeci dükkâm sayılmıştır ki Bâli Pa-şa Caddesi için şenlikli bir çarşı boyudur de-

mek için kâfidir (Nisan 1960).

Hakkı Göktürk

BÂLİ PAŞA CADDESİ CİNÂYETİ —

1886 yılının Temmuz ayında, çapraşık ve sa-pık alâkalar yüzünden işlenmiş bir cinâyet-tir. Bu caddede iki katlı bir ahşab evde otu-ran ve o tarihte İstanbulun en namlı bir ter-likçi ustası olan elli beş yaşlarındaki İbrahim ustanın Şâzimend isminde gaayet güzel ve henüz on sekiz yaşında bir karısı vardı, yeti-me olup İbrahim Ustanın anası tarafından büyütülmüş, evlenme çağına gelince, kısme-ti çıkıp el evine gitmemesi, kendi evlerinin hizmetinden mahrum kalmaması için, gençli-ği bıçkınlık yollarında, mey ve mahbul âlem-lerinde geçmiş İbrahim Ustayla bir nikâh ki-yılıvermişti. İbrahim Ustanın Câfer adında on dokuz yirmi yaşlarında ve «terlikçi güzeli» denilen nevhat bir çırağı vardı, dört beş ak-aşam usta bu genci evine götürür, güzel ka-rısının hazırladığı sofrada işret ederlerdi; o zamanın âdetince de işret sofrasına soyunup gecelik entârileri giyip otururlardı. Câfer mi-safir geldiği geceler ustanın evinde yatarı. Evin evlâdı gibi olduğundan kaç göç kalkmış, Şâzimend ile oğlan arasında aşk u alâka baş-lamış, bir gece İbrahim Usta sofrası başında sızınca fırsatı ganimet bilen Câfer genç ka-dının odasına girer, fakat onlar cümbüş ve muhabbetde iken usta uyanır, çırağını yanın-da göremeyince şübhelenir ve iki genci ağır suç üstünde basar, sarhoş olmasına rağmen çok kuvvetlidir, oğlanı altına alır, boğmak üzere iken Şâzimend eline geçirdiği ekme-k bıçağı ile sevgilisini kurtarmak için kocasına öldürmeye atılır, fakat bıçak, tam o sırada İbrahimin pençesinden sıyrılmaya muvaffak olan Câferin kalbine saplanır. İbrahim Usta sokağa fırlayıp mahalleyi ayağa kaldırır, se-kiz on kişi ile eve döndüğü zaman karısını bulamaz. Şâzimend kocası sokağa çıkınca bağçeye koşmuş ve kendisini kuyuya atarak intihar etmiştir.

Vak'adan sonra semtini terkeden İbra-him Ustayı yıllarca sonra tanıdım: «Oğlanı öldürecek degildim, o beni katletmesin diye sersemletip bırakacaktım, kahbeyi de boşaya-cak idim; iki kan da boynumdadır, ateşle ba-rutun bir araya getirdim» demişti.

BÂLİPAŞA CAMİİ — Sarıgüzelde, Halıcılara bakan sathı mâilde, Husrevpaşa Türbesi yakınındaki kubbeli câmidir. Büyük Fâtiî Yangını (1332 = M. 1916) esnâsında yanmış, kubbesi ve ruvâkı yıkılmış, metruk ve harâb durmakta iken 1935 de kubbesi, müteakib senelerde de dâhili aksâmı ve etraf duvarları yapıp tezyin edilmiş, mâmur bir hâle konmuş ise de son cemaat ruvâkından el'an mahrum durmaktadır.

Hadikatül cevâmi (Cilt 1, sayfa 64) de şöyle diyor: «Bâlipaşa Mescidi fevkaanidir. Bânisi Sultan Bayazıd Velinin vüzerâsındandır. İtmâmı müyesser olmayup halilesi ve pâdisâhi müşâri İleyh hazretlerinin kerimesi Hümâ Sultan itmam idüp minber dahi vaz eylemiştir. Tamamınca târih budur:

K I T A

Yapdı bu Camii Hümâ Hâtun
Binti Skenderi zaman ol mâh
Hak kabul ide gösterüb didâr
Kıla mahşerde şefkat âma İlah
Didi ann Hüdâyi târihin
"Mescidi ummeti Resulullah"

910 (= 1504-1505)

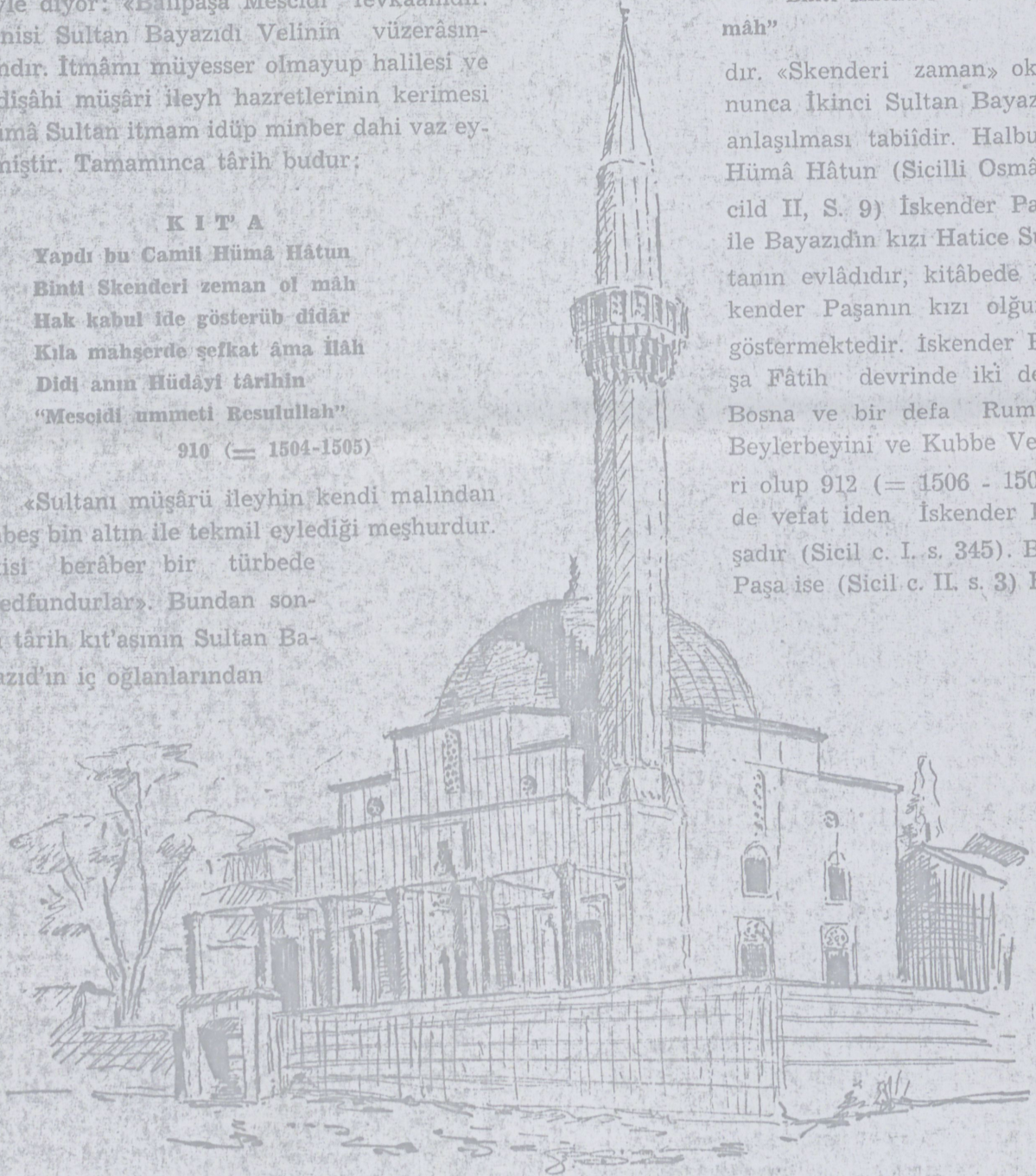
«Sultanı müşârü İleyhin kendi malından onbeş bin altın ile tekml eylediği meşhurdur. İkisi berâber bir türbede medfundurlar». Bundan sonra târih kıt'asının Sultan Bayazıd'ın iç oğlanlarından

Hüdâyi Kenan Beyin olduğunu ve Bâli Paşanın maskitürresi Antalyada Bâli bey Camii nâmı ile diğer Camii bulunduğunu ve İstanbuldakini Mimar Sinan'ın evâli halinde binâ eylediğini bildiriyor.

Hadikanın bu kayıdları epiyi hatâlıdır. Evvelâ Cami fevkaanî değildir, meyilli bir arâzide inşâ olunduğundan avlu sokakdan bir az yüksektir. Sonra kitâbenin ikinci mısırâmı «Binti Skenderi zaman ol mâh» okuyarak hataya düşmüştür; o mısırâm doğrusu:

"Binti İskender Vezir ol mâh"

dır. «Skenderi zaman» okununca İkinci Sultan Bayazıd anlaşılması tabiidir. Halbuki Hümâ Hâtun (Sicilli Osmânî cild II, S. 9) İskender Paşa ile Bayazıd'ın kızı Hatice Sultanın evlâdıdır, kitâbede İskender Paşanın kızı olğunu göstermektedir. İskender Paşa Fâtiî devrinde iki defa Bosna ve bir defa Rumeli Beylerbeyini ve Kubbe Veziri olup 912 (= 1506 - 1507) de vefat iden İskender Paşadır (Sicil c. I. s. 345). Bâli Paşa ise (Sicil c. II. s. 3) Ha-

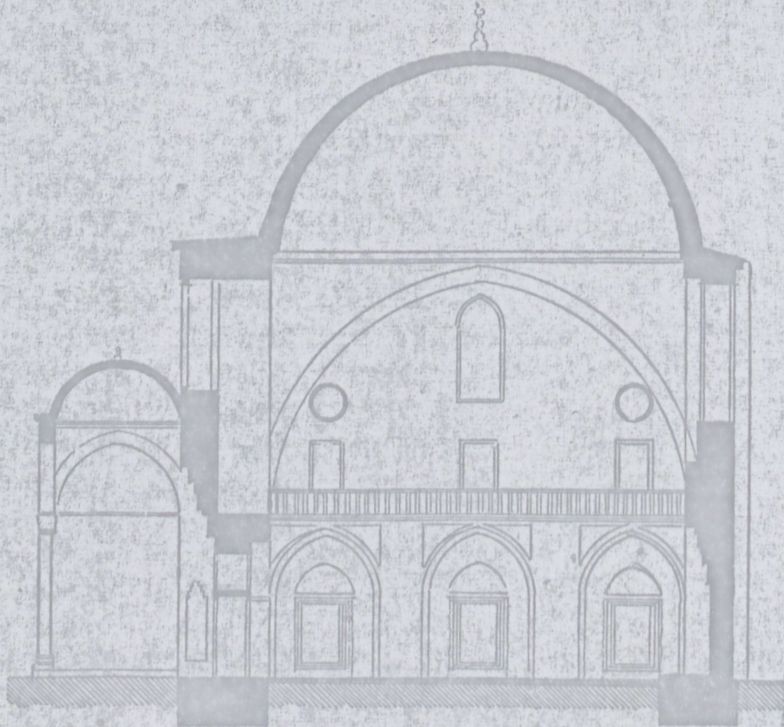

Bâlipaşa Camii (Resim: Reşad Sevinçsoy)

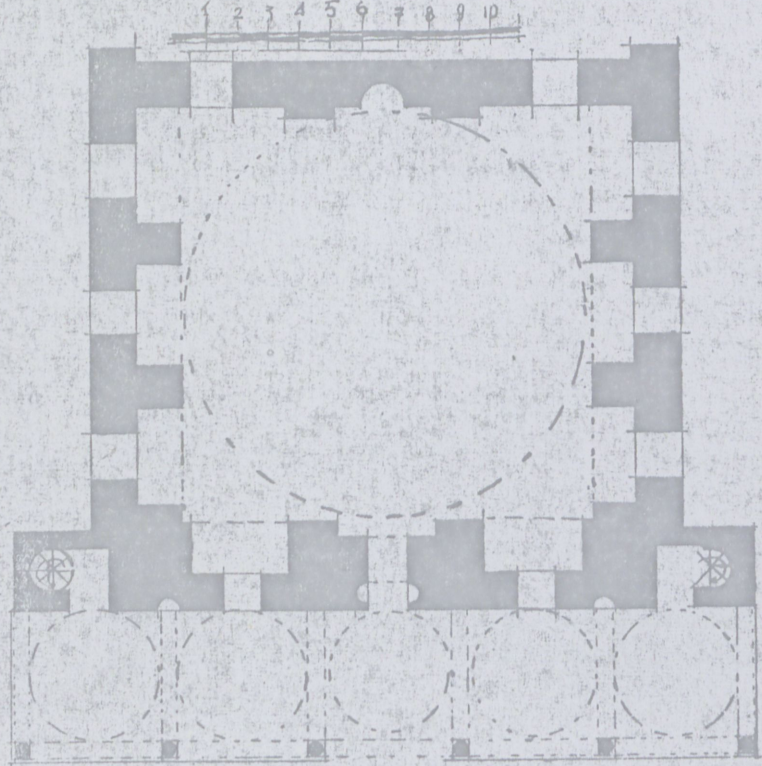
dikanın da kaydettiği gibi Antalyalıdır, ve kendisine Hümâ Hâtun tezcî edilmiştir, Camie başlamış ise de 900 (=1495) de vefat etmiştir, ikmâli zevcesine 910 tarihinde müyesser olmuştur. Sicil de Hadika gibi zevce ve zevcenin kabirlerinin orada olduğunu yazıyor, bugün türbe yoktur ve yeri dahi belli değildir.

Kitâbenin Hadikaya nakledilmiş sûretinde dördüncü mısra da yanlış okunmuştur, «Kıla mahşerde şefkat âna İlâh» değil, «Kıla mahşerde şefkatile nigâh..» dir. Lâtin köklü şu kullandığımız harflerle yazıldığında hatâ kayboluyor ise de, kitâbe nâzımının mahlâsı Hadikada «hı» harfi ile «Hudâyı» yazılıdır, aslı ise «he» ile «Hürâyı» dir; Kitâbenin doğru metni şudur:

Yapdı bu Camii Hümâ Hâtun
Binti İskender Vezir ol mâh
Hak kabul ide gösterüb didâr
Kıla mahşerde şefkatiyle nigâh
Didi anın Hüdâyî târihin
«Mescidi ummeti Resulullah.»

Balıpaşa Camii
(Kesid resim; C. Gurlitt)

Balıpaşa Camii
(Plân; C. Gurlitt)

Sâî Çelebi de "Tezkiretülbünyan" da bu camii Sinanın eserleri arasında kaydetmiştir. Bu tezkirenin bir kaç sehviden biri de budur. Cami hicri 910 yılında yapıldığına göre Sinan eseri olamaz. Mimar Sinan belki bir ilâve yapmış olacaktır, meselâ, minâre Sinan yapısını çok andırır, minâre denirken cami kaydolunmuştur. Nitekim Keçecilerdeki Sultan Selim Medresesi Sinandan evvel yapılmış iken, dershânesine Kanunî zamanında bir minâre eklenmesi ile mescide tahvili, Tezkiretül bün-yanda yapının tümünün Mimar Sinana mal edilmesine sebep olmuştur.

Evliyâ Çelebi (c. I, s. 310) de Bâli paşa Camiini hatalı olarak fevkaani ve Sinan yapısı kayd ediyor, kitâbeyi doğru yapıyor isede târih mısraını «908» çözürek tekrar hataya düşüyor. Biz İstanbul Ansiklopedisinde doğruyu gösterdiğimizize kuvvetle kaaniiz.

İnşaatına gelince, avlu duvarı alt kısmı 3 sıra tuğla bazan 2, bazan da 3 sıra taşla yapılmıştır. Pencereless fevkaani kısmı yıkılmıştır, yalnız yol tarafındaki dört penceresi duruyor. Yedi basamakla çıkılan haremın sol köşesine yeni ayak yolları yapılmıştır.

Kabristanında on kadar mezar taşından devrine âid olanı yoktur. Bâli Paşa ve Hümâ Hâtunun türbe veya kabirlerinin yeri da hi bilinmiyor.

Binâ tamamen kesme taştan inşâ olunmuş, sağır kubbelidir. Müsellesi kürevî alikalar mihrab cihetinde doğrudan duvara, diğer üç cihetde de duvarlara muttasıl geniş kemerlere oturur.

Kubbe kutru 12 metre olduğu halde cami harimi mihver istikametinde 13,5, yan istikametde de 15 metreye genişler. Alçak kubbeler yapmadan saha tevsii ileride Lüleburgazda Sokollu Camiinde, Kayseride Ahmed Paşa Camiinde muvaffakiyetle tatbik edilecektir. Hâricen de kubbe, köşeler daha alçak bırakılarak elde edilen 8 köşe bir kaadeye oturtulmuş, bu sûretle sağır kubbeye bir hareketi manzaravî verilmiştir.

Dâhilî geniş kemerlerin altında, minâre merdiveninden çıkılan fevkaani bir mahfil dolaşır. Elli sene evvelki rölövenin de mahfil korkuluğu şakulî parmaklık şeklinde iken son tâmirde tuğladan yapılip sıvanmıştır.

Camiin şimdiki kubbesi 1935 senesinde betonarme olarak bu satırların müellifi tarafından yapılmış isede maalesef kubbe, betonarmenin inceliğinden dolayı ufak düşmüştür, ve yüksek görünüyor. Bu acı tecrübe ilerideki restorasyonlarda iyi bir ders olmuştur.

Camiin alt sırada 10, mahfil hizâsında 8, üstde de 4 normal, 6 tane de fil gözü penceresi vardır. Alt sıra pencerelerin kemerleri dolu değildir; kemerlerin tenvir sathına ilâvesi mihrab cihetindekilerde çok vâki ise de bütün bir sıraya tatbiki nâdirdir.

Minber başka bir camiden buraya nakle edilmiştir, ve camie uygundur; külâhı ahşabdır, yağlı boya kalemle tezyin edilmiştir.

Mihrab son tâmirde alçıdan kötü bir işçilikle yapılmıştır; kalem işleri de camiin devrinden bir asır sonraki numûnelerin acemi bir taklididir.

Son tâmirde yapılan alçı pencereler de devrine uygun düşmemiştir. Camiın kürsü ve şamdanları o sırada müzeye tahvil edilmiş bulunan Ayasofya'dan getirilmiştir.

Camiin tak kapısı muhteşem denilecek kadar güzel ve kendi başına pek mütenasib ise de binanın basitliği yanında fazla süslü ve büyük düşüyor; çerçevesi tâ üst pencerelere kadar yükseliyor. Bu çerçiveyi kurtarması için son cemaat ruvaki ortasının o seviyede bir tomozla örtülmüş olması lâzım gelir.

Mütenâviben kırmızı beyaz mermerle yapılmış basık kapı kemeri üstünde ve bir çerçive içinde yukarıda bahsettiğim kitâbe kötü bir sülüsle mermere oyulmuştur. Kitâbeden sonra zengin istalâktitli höcre ve etrafında da silmeler vardır. Kapı çıkışının içlerinde kemerli hörecikler ve köşelerinde güzel kum saatleri mevcuttur. Kemer ve rövelerden madaası köfekidendir.

Tak kapının iki tarafında pencerelerle minâre kapısı arasında istalâktitli iki hârici mihrab yapılmıştır. Sol tarafta, minare çıkışının mütenâzırı bir merdiven mahalli yapılarak cemaat ruvakına beş kubbe teşkil olunmuştur. Bu kubbeler yivli başlıklı, çembersiz başlık sütunlara oturur. Başlıkları ve kaideleler 18. asır işidir. Bu demektir ki Cami zamanımızdan iki asır evvel bir tâmir daha görmüş, ruvak yıkılıp yeniden yapılmıştır. kemerlerin güzel istalâktitli yastık taşları ve demir gergileri ve sütunları olduğu gibi durmaktadır, yalnız kubbeler yoktur.

Minâre kaidesi dört köşedir, küpü dilimli, gövdesi çubukludur; şerefe zengin istalâktitlidir, şerefe korkulukları oyma kafestir. köşeleri süsleyen kabartma çubuklar şerefenin istalâktit püsküllerine kemerciklerle kaynaşmış, alt taraflarında bir îâle ile nihâyetlenmiştir ki müstakbel Şehzâde Camii minârelerinin prototipini teşkil ider.

Ekrem Hakkı Ayverdi

Kıymetli bilgin Ekrem Hakkı Ayverdi, Bâli Paşa Camiine cebheden bakıldığına göre, sağ tarafta bulunan minâre merdivenine mütenâzır olarak sol tarafta da bir merdiven mahalli bulunduğunu kaydediyor, ki her iki merdiven Cornelius Gurlitt'in çizdiği planda

da açık olarak gösterilmiştir. Soldaki merdiven için halk ağzında asırlardan beri doluşa gelmiş bir rivâyet vardır:

Bâli Paşa İstanbuldaki camiini çift minâreli olarak yaptırmak istemiş ve camiin plânı ona göre hazırlanmış, temeli de atılmış. İki minâreli camiler hep selâtin camii olduğundan bir vezirin buna teşebbüsü hoş görülmemiş, paşanın saltanat davâsına kalktığı şüphesini uyandırmış ve Bâli Paşanın idâmına ferman çıkmış; gönderilen celladlar paşayı inşaat yerinde öğle namazını kılariken bulmuşlar, namazı bitirmesini beklemişler, fakat Bâli Paşa ikinci rekâtda kapandığı secdeden kalkmamış, secdede iken ruh teslim etmiş.

Bâli Paşa Camii 1916 Fatih yangınında yanmadan önce de harab halde idi. İstanbul'un büyük âfetlerinden biri olan 1894 zelzelesinde ağır sakatlanmış, son cemaat yerinin üç kubbesi ile mihrab duvarı yıkılmıştı.

1935 deki tâmiri, bu semtin çocuğu olarak doğmuş o zamanın millet vekillerinden Rüşdi Beyin, bu târihi eserin hazin durumunu Gazi'ye arzemesi ile tahakkuk etmişti; ki Rüşdi Bey Camie bitişik kendi arsasının bir kısmını da imam ve müezzin meşrutaları yapılması için Bâli Paşa Camiine terketmişti.

BALI PAŞA YOKUŞU — Eminönü İlcesinin Kumkapı nâhiyesinin sokaklarından; Gedikpaşadan Kadırgaya doğru Çadırcı Ahmetçelebi ve Mimar Hayreddin Mahalleleri ortasından geçer. Gedikpaşa başından yüründüğüne göre (1934 Belediye Şehir Rehberinin 3 numaralı paftası), sağ kolda Tatlıkuyu, Esirci kemaleddin, Peştemalcı Selim, Sandalcı İhsan, Kurban ve Arayıcı sokakları, sol kolda da Emin Sinan hamamı, Kafesli çadır, Musellim, Tayyareci Kemal, Bağçeli kahve, Asmalıhan, Çadırcılar çeşmesi, Çilavcı ve Çadırcı camii sokakları ile kavuşakları vardır; yine aynı istikametde yüründüğüne göre Tatlıkuyu sokağı kavuşağından itibâren dikce bir meyil ile Kadırgaya doğru müstakim bir hat ile inmeğe başlar, ve Kadırgada, Çiftegeçinler caddesi ile Kadırgalimanı Caddesinin bağlar noktasında sona erer, karşıdaki karpacak sokağı ile bu noktada bir dört yol ağzı vücuda gelir. Üç araba rahat geçebilecek ge-

nişlikte olup paket taşı ile döşenmiş bulunan Bâlipaşa yokuşunun iki kenarındaki evlerin hemen hepsi kâğır, 2-4 katlı binâlardır, kapuları da sokağa umumiyetle 3-5 basamaklı mermer merdivenlerle bağlıdır; bir kısmının altı da dükkân olup bu satırların yazıldığı 1960 yılı Martında 1 eczâhâne, 9 terzi, 7 kunduracı, 1 kundura kalıpcısı, 1 kundura levâzımatçısı, 1 kundura tâmirçisi, 4 berber, 1 kadın berberi, 3 bakkal, 1 fırın, 1 şekerçi, 2 tütüncü, 1 gazoz imâlâtçisi, 1 yorgancı, 1 terlikçi, 1 radyo - elektrikçi ile 4 doktor muayenehânesi bulunuyordu.

Hakkı Göktürk

BALKAN (Edhem Rûhî) — Gazeteci, avukat, siyaset adamı; 1879 da İstanbulda Atikalide doğdu, askerî tıbbiye talebesi iken hürriyet perverâne fikirler beslediğinden ve kitabları arasında «siyasî muzir evrak» bulunduğundan tevkif edilmiş ve Trablusgarb'a sürülmüştür. Bu suretle pek genç yaşında atıldığı politika hayatında kendisini otodidakt olarak yetiştirmiş, tıbbı tercih ettiği hukuk ilmi ile uğraşmış, Trablusgarbdan Bulgaristan'a kaçarak Filibe kasabasında yerleşmiş, orada «Rumeli» ve «Balkan» gazetelerini çıkararak Bulgaristan Türklerinin haklarını müdafaa yolunda büyük medenî cesâretle çalışmıştı; hattâ Bulgaristan Türklerinin mümessilleri arasında mebus seçilmiş, Sobranya ya gitmişti. Mecliste Çiftçi Partisi sıralarında yer aldı, Bu partinin kanlı hâdiselerle dağıtıldığı sırada zindana girdi; 1921 de güçlükle kurtularak anavatana döndü ve İstanbulda avukatlıkla iştigal etti; 1946 «Çiftçi ve İşçi Partisi» adı ile siyasi bir parti kurarak o yıl yapılan seçimlere iştiraki, bu suretle tekrar siyasi hayata atılmayı tecrübe etmek istedi ise de, Türkiyede bir siyasi parti liderliği için şöhretinin pek sönük olduğu acı hakikat olarak gördü; 1908 - 1914 arasında Filibede Balkan gazetesini çıkaran ateşli ve cesur Edhem Rûhiyi tanıyan Bulgaristanlı bir kaç eski dost ile yakın geçmişin târihi ile uğraşan sayı çok az münevverlerden ibâretti. Yaşı da hayli ilerlemiş bulunan bu eski gazeteci bir müddet sonra hastalandı, tamamen inzivâya çe-